

MARCEL DUCHAMP:
Fountain. 1917. Versió de
1964. Milán. Galeria
Schwarz.

Duchamp renunció a su nombre al firmar este urinario con el seudónimo de R. Mutt. Al convertir un objeto de uso común y seriado en una obra artística desmitificó la misma esencia de la estética, poniendo en cuestión la misma finalidad del arte. Sin embargo, él

bre y firmó el urinario con el nombre de R. Mutt. El jurado, escandalizado ante lo que consideraron unánimemente un acto de grosera provocación, decidió arrinconar la pieza y no exponerla.

Más tarde se intentó saber por qué Duchamp había firmado el urinario con otro nombre y se establecieron diversas hipótesis, sin que él llegase a confirmar ninguna de ellas. En cualquier caso, el urinario pasó a convertirse en objeto «estético» gracias a que Stieglitz lo fotografió. Con el paso del tiempo incluso fue rebautizado y se conoció con el nombre de *Madonna de los cuartos de baño*.

De 1917 también data el *Portasombrosos*, objeto que se hallaba en la misma línea del *Portabotellas* del año

“Si n’és d’agradable, per a l’ull innocent, la seva simplicitat de línies i de color! Algú va dir: «com un Buda encantador», algú va dir: «com les cames de les dones de Cézanne».”

Louise Norton sobre *Fountain* (Font), de Marcel Duchamp, “Buddha of the Bathroom”, a *The Blind Man* (El cec) núm. 2, maig de 1917

“Una cosa que m’agradaria deixar molt clara és que la tria d’aquests readymade no va estar mai dictada per una delectació estètica. La tria partia d’una reacció d’indiferència visual, combinada amb una total absència de gust, ni bo ni dolent. En una anestèsia absoluta, de fet.”

Marcel Duchamp, conferència “A Propos of Readymades”, Museum of Modern Art, Nova York, 1961, publicat a *Art and Artists* (Art i artistes) núm. 4, juliol de 1966

***The Fountain Archives* (Els arxius de la Font) i més enllà...**

Yasmine d’O., Berlín, 19 d’abril de 2021

L’abril de 1917, a Nova York, Marcel Duchamp envia anònimament al comitè de la Society of Independent Artists, de la qual ell mateix forma part, una obra titulada *Fountain* que consistia en un urinari presentat de l’inrevés, signat “R. Mutt, 1917”. Sota el pseudònim de Richard Mutt, Duchamp posa a prova els límits del principi fundador dels Independent: no rebutjar mai cap obra. Però, en contradicció flagrant amb els seus estatuts, la jove societat novaïorquesa rebutja *Fountain*. Per recalcar la seva desaprovació, Duchamp dimiteix immediatament del comitè organitzador. A continuació, decideix orquestrar l’aparició de *Fountain* i l’escàndol que de ben segur se’n seguiria mitjançant una presentació a la revista *The Blind Man*, cofundada per ell mateix juntament amb Beatrice Wood i Henri-Pierre Roché. És, doncs, amb la reproducció d’una fotografia encarregada a Alfred Stieglitz, i acompanyada per un article de Louise Norton titulat “El cas Richard Mutt” que *Fountain* entra a la història de l’art. La publicació, amb data de maig de 1917, poques setmanes després de la inauguració de la primera exposició dels Independent, és coetània de la desaparició de l’obra original, que ja no tornarà a trobar-se. La fotografia de Stieglitz és un dels prou escassos documents que certifiquen l’existència material de la peça.

Si bé Marcel Duchamp parla de la tria de l’urinari invertit i dels seus readymade en general com el resultat d’una “indiferència visual” que esdevé una “anestèsia total”, la seva còmplice Louise Norton proclama ja des d’aquell primer article: “si n’és, d’agradable, la casta simplicitat de línies i de color de la peça”, i tot seguit la compara amb un “Buda encantador” o amb “el perfil de les cames d’un nu femení pintat per Cézanne”, interpretacions suggeridores que apel·len al gust de l’espectador. És com si aquesta contradicció original segellés el destí del llegendari readymade que, tot i el rebuig que va patir el 1917 en ocasió de la primera exposició de la Society of Independent Artists de Nova York, acabarà sent l’obra més controvertida i

comentada del segle xx. Saâdane Afif ha fet de la difusió impresa d'aquesta discussió prolífica i ininterrompuda la matèria primera d'una obra monumental, *The Fountain Archives*, que examina la capacitat formidable de producció de discurs de les obres d'art.

El 2008, l'artista va començar a aplegar tota mena de publicacions que contien una o més reproduccions de *Fountain*. Aquesta recopilació serà el ferment d'una instal·lació amb un rigorós protocol d'elaboració que s'allargaria deu anys. Cadascuna de les pàgines trobades és arrencada, inventariada, digitalitzada i emmarcada amb cura. El conjunt de les pàgines emmarcades conforma la sèrie "activa" del projecte, el seu carburant. Tant la publicació com les pàgines extretes reben un mateix número d'inventari, comprès entre el FA.0001 i el FA.1001, límit novel·lesc que l'artista s'ha concedit per concloure l'arxiu. Si una obra conté més d'una reproducció de l'urinari, aquest conjunt d'imatges es tracta com un políptic indivisible. Les pàgines digitalitzades i les seves referències bibliogràfiques s'han catalogat i posat a disposició del públic general en un lloc web: www.thefountainarchives.net. Basant-se en la indústria del llibre i la seva reproducció industrial, el procés recrea l'economia de la multiplicació. I, tanmateix, eliminant una pàgina d'una publicació de què s'han tirat centenars o potser fins i tot milers d'exemplars, Saâdane Afif recrea el que és únic, singular. Com subratlla Michel Gauthier "en el capgirament dialèctic entre reproducció i producció, del que és múltiple i del que és únic, s'afirma allò que fa tan crucial l'art de Saâdane Afif: una poètica de la recuperació, del rebot, que va contra la vana utopia de l'obra autosuficient i perfectament tancada en ella mateixa."

Si el gest destructor confereix unitat a la pàgina impresa, també ho fa, i en el mateix moviment, amb el llibre del qual s'ha extret. A la pràctica, el llibre es converteix en el motlle o matriu única de la pàgina arrencada. Durant anys, aquestes publicacions amputades s'han emmagatzemat i classificat pacientment a les lleixes del pis de l'artista. De mica en mica, s'han constituït en un arxiu mut, en un arxiu en negatiu, desproveït de l'objecte que el motiva. De la mateixa manera que l'urinari

Saâdane Afif, *The Fountain Archives*, l'artista treballant.

Saâdane Afif, *The Fountain Archives*, FA.0385, 0389, 0390, 0391, 0392, 0394 a/b, 0397, 0398, 0399, 0402 a/b, 0404, 0405, 0407, 0409, 2014. Cortesia Dimitris Passas Collection i Galerie Mehdi Chouakri. Foto: Stephan Redel.

de Duchamp s'ha convertit, de resultes d'una història llarga i sorprenent, en una escultura de ple dret, aquestes prestatgeries industrials i els llibres que contenen poden veure's com una escultura, una mena de gran cúmul de readymade, que es constitueix en l'element central de la instal·lació *The Fountain Archives*. Relaten el llarg procés de la seva pròpia elaboració a través de l'extraordinària diversitat de temes que *Fountain* ha il·lustrat.

Al seu torn, les pàgines emmarcades de la sèrie "activa" no han deixat mai de difondre's per les xarxes habituals del món de l'art (galeries, centres d'art, museus), produint així l'economia necessària per a l'eternització del projecte. Amb el temps, aquestes nombroses exposicions han generat nous comentaris que formen part d'altres publicacions. Actualment, les imatges de *Fountain* il·lustren l'obra de Saâdane Afif, i marquen una evolució en el desenvolupament de l'arxiu en què el projecte mateix genera el seu material. La primera d'aquestes pàgines es publica cinc anys després del principi de la col·lecció, en un catàleg de l'exposició *The Present Order is the Disorder of the Future* (L'ordre actual és el desordre a venir) que es va fer al Museum Kurhaus Kleve de Kleve, i rep el número d'inventari FA.0366. La pàgina inaugura un nou arxiu que s'anomenarà *The Augmented Series* (La sèrie augmentada). Si, segons Duchamp, l'espectador "completa" el quadre, aquesta sèrie inesperada l'augmenta. Aquestes noves publicacions entren a formar part de l'arxiu amb dos exemplars, l'exemplar habitual i una prova d'artista; així, la sèrie és materialment llegible a les prestatgeries. En general, el comentari neix de l'obra. Aquí, en canvi, és l'obra la que neix del comentari, de l'instrument mateix de la seva mediació. L'aparell social que contribueix a fer circular l'obra participa de la seva producció. *The Augmented Series* reuneix un conjunt indivisible de 147 il·lustracions provinents de 69 publicacions diferents. És a dir, més o menys el 10% de les pàgines totals emmarcades en la realització del projecte. Aquest corpus constitueix el segon element de la instal·lació de *The Fountain Archives*.

Continuant amb el protocol *Lyrics* (Lletres de cançons), començat el 2004 per a l'exposició *Melancholic Beat* (Ritme melancòlic) al Museu Folkwang d'Essen i que des de llavors ha seguit en totes les seves exposicions, en cada presentació que fa dels seus

arxiu Saâdane Afif encarrega a diferents autors que escriguin una lletra de cançó que tingui alguna relació amb *Fountain*. Obres mutants a mig camí entre dos imaginaris, les lletres pretenen donar forma al que passa al cap de l'“espectador” quan “fa el quadre”, i d'aquesta manera reafirmen la responsabilitat i la singularitat de cada persona davant l'obra d'art. Parodiant els textos pedagògics que acostumen a puntuar el recorregut dels museus, en un primer moment les cançons es reproduïen amb el nom de l'autor al costat de l'obra d'on neixen. D'aquesta manera, sembla que hagin de revelar alguna cosa del seu sentit, i tanmateix el registre poètic imposat per l'encàrrec les allunya deliberadament de tota intenció didàctica. De cara a aquesta nova exposició, s'han fet dos encàrrecs nous a Ignasi Aballí i Alicia Kopf, que fan augmentar fins a 25 el nombre de cançons escrites en el context de la presentació de *The Fountain Archives*. Aquest conjunt suposa el tercer i últim element de la instal·lació.

L'exposició a la Fundació Antoni Tàpies presenta dos altres projectes vinculats a *The Fountain Archives*, *Musiques pour tuyauterie* (Músiques per a canonades), de 2018, que és una extensió lògica del procés, i *Fountain – 1917, Fontaine – 1917, Fontäne – 1917* (Font - 1917, Font - 1917, Font - 1917), de 2017, un desenvolupament paral·lel que neix de la freqüentació amb l'obra de Duchamp.

Musiques pour tuyauterie, 2018

Les lletres de cançó de la sèrie *Lyrics*, que enriqueixen l'obra de Saâdane Afif amb imaginari aliè, s'han convertit al seu torn en un mitjà expressiu de ple dret dins la seva obra. La qüestió de l'encarnació física de les cançons va sorgir ben aviat com a extensió lògica del procés de mutació. Així, l'artista va començar a desenvolupar formes performatives perquè les cançons poguessin materialitzar-se mitjançant cantants o actors. Dues obres creades per a l'exposició *Musiques pour tuyauterie*, de 2018, a la galeria mor charpentier, serveixen de testimoni d'aquest procés.

Com que els urinaris fan un èmfasi especial en qüestions de lampisteria, canonades i evacuació, Saâdane Afif va demanar al compositor Augustin Maurs que presentés deu peces per a flauta i veu a partir d'una selecció de deu textos escrits entorn

de *Fountain*. Posteriorment, es van fabricar deu flautes a mida amb ossos de diferents espècies d'ocell i seguint les tècniques de fabricació de les flautes trobades a la gruta d'Hohle Fels, a Alemanya. Aquests objectes, de més de 35000 anys d'antiguitat, el més emblemàtic dels quals està tallat amb l'os de l'ala d'un cigne salvatge, són considerats els instruments musicals més antics descoberts avui dia. Cadascuna de les deu flautes recreades té una forma i una tonalitat específiques que permeten interpretar l'únic text per al qual estan pensades. Les *Musiques pour tuyauterie* excaven un túnel temporal gràcies al qual unes melodies nascudes d'instruments de vent prehistòrics s'encreuen amb els cants inspirats per l'obra d'art més controvertida del nostre temps. L'exposició epònima que es va fer a la galeria mor charpentier posava en escena el procés de creació musical a la manera dels museus d'arqueologia: una desena de vitrines aixoplugaven les rèpliques de flautes prehistòriques fabricades per a l'ocasió, acompanyades de partitures manuscrites d'Augustin Maurs, mentre que un panell tècnic informava de l'origen i la finalitat d'aquests objectes. A les parets, els textos que havien inspirat el compositor puntejaven rítmicament el recorregut de l'exposició. Un cartell emmarcat que reproduïa

Saâdane Afif, *Musiques pour tuyauterie* (LR.009), LP, 2019. Música composta per Augustin Maurs, interpretada per Susanne Fröhlich (flauta) i Claudia van Hasselt (veu). Gravada a París i editada a Berlín a càrrec de Jonathan Richter. Descripció: Lyrics Records, LR.009.

Saâdane Afif, *Musiques pour tuyauterie* (Poster) (Músiques per a canonades (cartell)), 2018.

una de les pàgines estripades de *The Fountain Archives* recuperava els noms de tots els implicats en el projecte i anunciava un concert futur: “A Le Silencio, a París, el 29 de novembre de 2018, a les 21 h, Susane Fröhlich (flautes) & Claudia van Hasselt (veu) interpreten les *Musiques pour tuyauterie* compostes per Augustin Maurs. Amb textos de Sarah Ancelle Schönfeld, Dominique Gonzalez-Foerster, Jonathan Monk, Lili Reynaud-Dewar, Willemdede Rooij, Kilian Rüthemann, Yorgos Sapountzis, Jerszy Seymour, Louis-Philippe Scoufaras i Athena Vida.”

Fountain – 1917, *Fontaine* – 1917, *Fontäne* – 1917, 2017

El 2016, l’any que va precedir el centenari de *Fountain*, Saädane Afif va reunir una col·lecció de postals antigues amb imatges de “fonts” veritables. Totes les postals tenen també el tret comú d’haver circulat el 1917. Definides amb els mateixos atributs que l’urinari desaparegut, “font” i “1917”, les postals descriuen, a través dels missatges i les imatges que vehiculen, la societat que va veure néixer l’obra de Duchamp. Una societat en la qual l’expansió del concepte de lleure, representat per l’agencament i l’embelliment dels espais públics, es va veure aturada en sec per una guerra llarga i cruel. A tall de celebració, l’any 2017 les postals digitalitzades es van publicar en un compte públic d’Instagram el dia exacte en què el servei de correus les havia timbrat un segle abans. Agrupades per mesos, posteriorment es van emmarcar per crear una mena de calendari: *Fountain – 1917 (A Collection)* (Font – 1917 (una col·lecció)). Finalment, l’editorial b. Frank Books, de Zuric, en va publicar un llibre amb prefaci de Tacita Dean.

Saädane Afif, *Fountain – 1917 (A Collection)*, detall (abril), postal, 2018. Cortesia Rigo-Saitta Collection.

Saädane Afif, *The Fountain Archives (Bookshelf)* (Els arxius de la Font (prestatgeria)), detall, 2008-2021. Foto: Katharina Kritzer.

FUNDACIÓ ANTONIÀ PIÉS

Patrocinadors institucionals

Col·laboradors

Portada: Saādane Afif, *The Fountain Archives*, FA.0589, 2015, pàgina arrencada de: Cirlot, Lourdes. *Las claves del Dadaísmo: Cómo interpretarlo*. Barcelona: Editorial Planeta, 1990 – p. 30.